

KRITICKÝ RUB(R)IKON PETRA F. 'RIA JÍLKA'

Nanič— hodnica

Jana
Juráňová

ASPEKT

Naničodnica,
Jana Juráňová,
vyd. Aspekt,
256 s., 11,90 €

Sociálna psychologicko–satirická románová TROJNOVELA s prvkami politického trileru

Knihu *Naničodnica* pokračuje Jana Juráňová v realizácii svojho dlhodobého autorského programu, vychádzajúceho z feministicej analýzy rodových stereotypov. Spoločenskú konformitu tentokrát narúša intersekcionalne, to znamená, že sa sústreduje na viaceru súbežných faktorov, ktoré prehľbjujú diskrimináciu človeka. Protagonistka Ludmila je nie len žena, no navyše stará – má už cez osemdesiat – a k tomu ešte invalidka na vozíku a čerstvá bezdomovkyňa. Čím viac sa teda znásobujú jej nevýhody z pohľadu väčšiny, tým sa stáva menej viditeľnou, nepotrebnou pre okolie, vší-

majú si ju iba ak z lútosti, prípadne ked' vzbudzuje nechuť a zavadzia: „z centrálneho príjmu nemocnice musela odísť, lebo babu za okienkom prišerne znervózňovala svojimi igelitkami“ (s. 12).

Započatý psychologický román sa však príchodom postavy bulvárneho novinára Miloša, ktorý spraví o osamelej dôchodkyni potajme prebývajúcej na chodbách polikliniky reportáž, postupne rozkladá na tri časti, javiace sa skôr ako volne na seba nadväzujúce novely než ucelený text. Tie napokon nesondujú medziľudské vzťahy, ale ich karikujú prostredníctvom vopred da-

ných charakterových schém. Tematizácia Ľudmilinho žalostného príbehu tak do značnej miery ostáva nenaplnená, jej prvotné zvýznamnenie sa stráca pod inými naračnými rovinami a ďalej funguje len na úrovni motivického prvku.

Napríklad Miloš môže byť ukážkou nadbytočnosti v spôsobe, ako preberá dej, hoci je pôvodne modelom neambiciozneho muža postihnutého krízou stredného veku: „Keby neboli letné hudobné festivaly a čundre s kamarámi, nemal by prečo žiť.“ (s. 24). No jeho súkromie aj pracovná dráha získavajú oveľa väčší priestor, najmä trilerovou vsuvkou o ututlanom prípade sexuálneho zneužívania neplnoletých chovankýň vyškopostenými politikmi v jednom resocializačnom zariadení. Iste, Juráňová sa kriticky vyrovnáva s naozaj nedoriešenou kauzou Čistý deň, avšak kompozične presúva Ľudmilu na druhú koľaj: „minulosť ju navštěvuje v snoch“ (s. 75). A práve tieto osobné momenty, ktoré sa spomínajú v názvach, bolo vhodnejšie uprednostniť, rozvíjať ich a pomaly prenikať do prevádzky obligátneho manželstva či pod povrch narušeného puta s nepodareným potomkom. Náhle a skratkovité dopovedanie niektorých okolností až v záverečných pasážach knihy budí dojem kostrbatosti: „Otec chcel mať zo syna športovca, aby sa zocelil, ale Peťo vzdoroval, blicoval z tréningov“ (s. 227).

V druhom diele sa pozornosť zameriava už výraznejšie na inú postavu. Milošova reportáž osloví Dorotku, ktorá sa rozhodne pomôcť. Jej podradená rola zasa vyplýva zo sobáša s populárnym bojovníkom proti komunistickému re-

žimu, stváreným na základe komického podvrátenia mediálneho obrazu Františka Mikloška: „*Zostával celé tie de-sa-tročia slobodný*“ (s. 96). Na verejnosti sa Eliáš sice tvári intelektuálsky, no doma je nepraktický, iba poúča a moralizuje, odopiera vlastnej manželke dokonca televízor alebo psa a odmieta si založiť kompletnejšiu rodinu, i keď pre ňu bolo materstvo vždy mimoriadne dôležité: „*Pritom je ale striktne proti akejkoľvek ochrane, a tak sa jej vypytuje, či nebodaj nemá plodné dni, a ona ho nechce klamat.*

JANA JURÁŇOVÁ (1965)
je rodová expertka, spisovateľka,
prekladateľka a redaktorka.

“
ZAPOČATÝ PSYCHOLOGICKÝ ROMÁN SA VŠAK PRÍCHODOM POSTAVY BULVÁRNEHO NOVINÁRA MILOŠA, KTORÝ SPRAVÍ O OSAMEĽ DÔCHODKYNI POTAJME PREBÝVAJÚCEJ NA CHODBÁCH POLIKLINIKY REPORTÁŽ, POSTUPNE ROZKLADÁ NA TRI ČASŤI, JAVIACE SA SKÔR AKO VOĽNE NA SEBA NADVÄZUJÚCE NOVELY NEŽ UCELENÝ TEXT.

„Ešte ju aj pobáda, aby sa zúčastňovala modlitieb za nenašené deti.“ (s. 112). Ľudmila napokon pre svojské dôvody neprijme prejavenú ochotu, v tichosti opustí ponúknutý útulok a vráti sa späť na polikliniku, čím v očiach bigotného konzervatívca okamžite získa štatút nedvádznej naničodnice: „*pri pomáhaní to napriek kresťanskej láske nikdy netreba preháňať*“ (s. 170).

Posledná epizóda prináša lekárku Lindu, ďalšiu typizovanú postavu, podstate figúrku, parodický symbol bohatíckej obsesie v materiálnej okánosti: „*Miluje obrovské autá. Zostupuje*

z nich ako královna“ (s. 177). Jej medicínske povolanie, zamerané na estetickú a kozmetickú chirurgiu, takisto odráža túto ploskost: „*Dnes robi dva zákroky, nejaký botox moderátore, ktorú inak neznáša, ale platiacej klientke to nebude dávať nájavo, potom nejaká kyselina hyalurónová, úplná blbost, ale dobre sa to predáva.*“ (s. 182). Po tom, čo bola podmienečne odsúdená za vážnu dopravnú nehodu, sa rozhodne zlepšiť si svoj naštŕbený šoubiznisový status a Ľudmilin dojímavý údel jej príde vhod: „*Konkrétnosti žiadne, len kvílenie nad osudem opustenej seniorky, spoločné fotky, dôraz na dobročinnosť celebri-*ty.“ (s. 204).

Je zrejmé, že ľudia, ktorí prenikajú k chorlavej starence bez domova, v skutočnosti pomáhajú sami sebe, každý z iných príčin: Miloš i Dorotka hľadajú zmysel vlastnej existencie a Linda sa pragmaticky chráni marketingovou maskou altruiamu. Aby ich konanie a vnútorné stavby pôsobili autenticky, autorka si zvolila personalizovaný postup rozprávania. Keďže sa však veľmi rýchlo zriekla bytostnej drámy a nahradila ju modelovou prázrou, postavy nemohli dosiahnuť primeranú plastickosť, a preto dochádza k cítnej poetologickej disharmonii – dostáva sa do konfliktu ich lineárne vykreslenie s Juráňovej viacvrstevnej dielciou, snažiacou sa prekonávať vytvorenú šablónu. Výsledkom tohto trenia je oslabenie literárnosti v prospech angažovanosti.

Nedôslednosť občas vystupuje aj v logike scén. Ak si totiž Linda číta „*v tablete denníky a zrazu jej pred očami vyskočí*“ (s. 184) článok o Ľudmile, mala by naň azda kliknúť, no ona „*nalistuje stranu*“ (s. 185) a o čoosi neskôr „*z kabelky vytiahne dnešné vydanie*“ (s. 190) – papierové. Rovnako v jednom z pásem Dorotky (s. 112 – 116) parazituje Eliášova perspektíva, pričom každá kapitolka je konštruovaná tak, aby sa venovala optike konkrétnej postavy. A v neposlednom rade sa zdá, že prítomnosť akéhosi Igora je v texte absolučne nefunkčná. Obrovská škoda! Ovela precíznejšia koncepcia rukopisu by mala potenciál vyhnúť sa mnohým nedostatkom. Hlavný zámer vypovedať o problematike sociálneho vylučovania slabších by potom mohol nadobudnúť umelecky solídnejšiu podobu.

Autor je literárny kritik a vysokoškolský učiteľ.